

Faglige kommentarer

Centralisering af magten

I 1400-1500-tallet samledes mere magt omkring fyrsterne, der i mange lande opbyggede en stærk centralmagt. Det var også tilfældet i Danmark, hvor både kong Hans (konge 1481-1513) og Christian 2. (konge 1513-1523) med støtte fra et voksende velhavende borgerskab, der oplevede sig som i opposition til adelen, ignorerede flere af håndfæstningens bestemmelser. Noget tilsvarende skete i Sverige, hvor Sten Sture den Ældre (rigsforstander 1470-1497 og 1501-1503) efter sejren ved Brunkeberg formåede at skabe en stærk centralmagt. Han blev bakket op af dele af adelen, mænd fra bjergværksområdet i Dalarna og borgerne i Stockholm – og også mange bønder støttede ham. Historikerne taler om det såkaldte Stureparti. Der var dog også dele af rigsrådet, som ønskede at bevare unionen, der var repræsenteret af ærkebiskop Jacob Ulfsson og Erik Trolle. De støttede kong Hans, som i flere omgange forsøgte at genetablere Kalmarunionen. Unionspartiets indflydelse voksede, da Sten Sture døde i 1505. I 1509 blev der indgået en fredsaftale, hvor kong Hans blev anerkendt som unionskonge, og svenskerne forpligtigede sig til at betale en afgift til ham.

Mod blodbadet

Efter kong Hans død i 1513 overtog Christian 2. tronen. I Sverige blev Sten Sture (den Yngre) rigsforstander (1512-1520), og han var som sin farfar og navnebror modstander af unionen. Snart kom det til åben strid mellem ham og den ny ærkebiskop Gustav Trolle, der var tilhænger af unionen. Sture fik Trolle arresteret og fængslet og hans borg Stäket nedbrudt. Christian 2. forsøgte uden held og endda med støtte fra paven at hjælpe den fængslede ærkebiskop.

I januar 1520 angreb Christian 2. Sverige med en styrke, der bestod af lejetropper og adelshæren. Denne gang gik det godt for hæren. I en slag ved Bogesund blev Sten Sture hårdt såret og døde. Gustav Trolle blev genindsat som ærkebiskop, og Sturepartiet gik mere eller mindre i opløsning. I marts 1520 blev Christian 2. anerkendt som Sveriges konge, og han lovede til gengæld at respektere landets love.

Hen på efteråret ankom Christian 2. selv med sin flåde til Stockholm. Efter at have lovet amnesti til modstanderne i Sturepartiet fik Christian 2. og hans hær adgang til byen. Han sammenkaldte de svenske rigsråder til et møde. Det lykkedes ham oven i købet at tvinge det svenske rigsråd til at anerkende ham som arvekonge, og at valgkonedømmet dermed var afskaffet. Det betød reelt, at rigsrådets magt – herunder retten til at udarbejde en håndfæstning – var sat ud af kraft.

Under kroningsceremonien den 4. november blev en række danske adelsmænd, men ikke svenske, slået til riddere. I de følgende dage fortsatte festlighederne. Den 7. november samlede Christian 2. rigsrådet og betydningsfulde adelige og borgerlige til møde på Stockholms Slot – og så blev portene lukket.

Ærkebiskop Gustav Trolle anklagede nu en række fremtrædende medlemmer af Sturepartiet for kætteri, bl.a. fordi de havde afsat og fængslet ham. Christian 2. nedsatte et udvalg, der skulle undersøge og afgøre sagen. Med en umådelig hast blev henvendte 100 adelige, biskopper og borgere dømt til døden for kætteri.

Der var således tale om en ny sag – og ikke, at Christian 2. brød sit løfte om amnesti. Men camoufleret som en kætterisag havde Christian 2. udraderet Sturepartiet og skaffet sig af med sine modstandere.

Blodbadet og dets konsekvenser

De fleste dødsdømte blev i de følgende dage henrettet med sværd på Stortorv i Stockholm, og ligene efterfølgende brændt. Selv Sten Stures lig blev gravet op og kaste på bålet. Men der blev også henrettet folk andre steder i Sverige-Finland. Og under Christian 2.'s kroningsrejse, den såkaldte "Eriksgata" blev adskillige personer mishandlet og dræbt.

Historikere har siden diskuteret massakrens baggrund. Nogle mener, at det var Christian 2. selv, der havde udtænkt planen. Andre at det var ærkebiskop Gustav Trolle, der var initiativtager, og kongen blot var hans redskab. En tredje teori er at planen var udtænkt af Mor Sigbrit, kongens elskerinde Dyvekes mor, der efter Dyvekes død i 1517 øgede sin indflydelse på kongens beslutning.

I knapt tre år kunne Christian 2. smykke sig med titlen unionskonge. Men blodbadet stoppede ikke den svenske unionsmodstand. Tværtimod blev det starten på Kalmarunionens endelige opløsning. Hadet mod Christian 2. voksede og forenede Sture- og Unionspartiet. Flere og flere sluttede op bag Gustav Vasa, der iværksatte et oprør for at få Sverige ud af unionen. I 1521 blev Gustav Vasa valgt som rigsforstander, og med støtte fra hansestæderne begyndte han året efter erobringen af en række vigtige slotte og borge i Sverige. I 1523 blev Gustav Vasa udråbt til svensk konge.

I det danske rigsråd var utilfredsheden med Christian 2. markant – først og fremmest, fordi han gang på gang overtrådte håndfæstningen og tilsidesatte rådets anbefalinger. I 1523 afsatte et flertal i rigsrådet Christian 2., og hans farbror hertug Frederik (1.) blev indsat som konge (1523-1533). Året efter fraskrev Frederik 1. alle krav på den svenske trone. Kalmarunionen havde reelt været opløst, nu blev den det også formelt.

Triggere - I gang med emnet

Hvad stiller Christian 2. op med Sverige?

Eleverne skal forestille sig, at de er Christian 2. og hans rådgivere. Året er 1519. De drøfter, om de kan få Sverige med i Kalmarunionen igen, og få svenskerne til at anerkende Christian 2. som deres konge. I Sverige er mange adelige og biskopper med ærkebiskop Gustav Trolle tilhænger af unionen. Men de er i mindretal i det svenske rigsråd, og rigsforstanderen Sten Sture og hans tilhængere har reelt meldt sig ud af unionen. Og nu har Sten Sture oven i købet fængslet ærkebiskoppen.

Eleverne deles i grupper med 5 i hver. Hver elev får en rolle. Evt. kan flere elever deles om en rolle

- *Christian 2.* er ordstyrer. Han ønsker også at blive konge i Sverige og genoprette unionen. Nu ønsker han at høre rådgivernes forslag til, hvad han skal gøre.
- *Mor Sigbrit* er Christian 2.'s afdøde elskerindes mor. Hun har stor indflydelse på kongens beslutninger. Mor Sigbrit mener, at kongen skal betale for en større lejehær, der sammen med hæren af adelsmænd, skal erobre Sverige. Når det er sket, skal Christian 2. tvinge det svenske rigsråd til at indføre arvekongedømme. Så vil rigsrådet og dermed unionsmodstanderne miste deres magt.

- Biskoppen i Odense, *Jens Andersen Beldenak*, mener også, at Sverige skal erobres med magt. Måske kan man få Sten Sture og hans folk anklaget og dømt for kætteri, fordi de har fængslet ærkebiskop Gustav Trolle.
- *Povl Laxmand* adelsmand og medlem af rigsrådet mener, at adelsmændene adskillige gange forgæves har deltaget i kampe for at tvinge Sverige til endeligt at blive unionen. Det har kostet adelsmændene enorme summer, og mange er blevet dræbt i kampene. Derfor synes Povl Laxmand, at Christian 2. skal opgive kravet om at blive svensk konge.
- *Valdemar Mule* adelsmand og medlem af rigsrådet mener også, at det er en dårlig ide, at Christian 2. med magt gør sig til konge af Sverige. I stedet foreslår han, at Christian 2. forhandler med Sten Sture om en løsning, hvor Christian 2. anerkendes som svensk konge. Til gengæld får det svenske rigsråd mere magt.

Grupperne får 10-15 minutter til at drøfte sagen. Det er vigtigt, at de enkelte personer argumenterer for deres synspunkt.

Efter drøftelsen konkluderer Christian 2.

Konklusionerne præsenteres på klassen. Læreren udfordrer og problematiserer konklusionerne i form af spørgsmål, der kan bruges som afsæt til udarbejdelse af enkle historiske problemstillinger, som eleverne søger at belyse ved hjælp af kilder.

Stikket af blodbadet

Stikket fra 1676, der er en kopi fra et forsvundet billede fra 1520'erne (Blodbadet i Stockholm) kan bruges som trigger til i grupper at formulere spørgsmål, som kan undersøges nærmere. Læreren kan fortælle, at billedet er en billedfortælling (en komprimeret tegneserie) I midten af billedet er Stockholm på Stadsholmen, som Christian 2. belejrede i 1520. I forgrunden ses slottet og midt på Stadsholmen er Storkyrkan, hvor kongen senere krones af fem biskopper.

Til venstre er Södermalm. Repræsentanter fra det svenske rigsråd overgiver sig til Christian 2. og hans tropper, og der indgås en aftale om Stockholms overgivelse. Christian 2. knæler for biskoppen som tegn på, at Gud er taget i ed på aftalen.

Til højre i billedet hyldes Christian 2. som kongen på Bunkeberg. Repræsentanter fra de forskellige stænder er med. I forgrunden ses en gruppe bønder.

Men hvad foregår der på de nederste 8 billeder? Det drøfter eleverne i grupper. Deres bud er en slags hypoteser. Eleverne stiller spørgsmål, der er rettet mod at undersøge om hypoteserne holder. Spørgsmålene bearbejdes til problemstillinger, som eleverne søger at belyse ved hjælp af kilder.

Forslag til undervisningsforløb

Kilderne til Det Stockholmske Blodbad

Skal det hovedvægten i forløbet lægges på elevernes arbejde med temaets kilder, må det tage afsæt i spørgsmål, der udformes som historiske problemstillinger. Spørgsmålene kan f.eks. udspringe af elevernes arbejde med en trigger.

Kilderne som supplement til læremiddel

Det Stockholmske Blodbad beskrives i de fleste læremidler, der behandler perioderne. Kilderne kan bruges til at uddybe og måske nuancere læremidlets fremstilling, og man kan gøre brug af de forslag til spørgsmål og opgaver, der er udarbejdet til de enkelte kilder.

Forenkede Fælles Mål

Herunder er forslag til kompetenceområder, -mål, færdigheds- og vidensmål og udspil til læringsmål til 5.-6. klasse. De skal selvfølgelig justeres, så de passer til de konkrete elever og det forløb, der arbejdes med.

Kompetenceområder og -mål	Færdigheds- og vidensmål	Til inspiration: Færdighedsmål omsat til læringsmål
Kronologi og sammenhæng Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien• Eleven har viden om væsentlige træk ved historiske perioder	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan diskutere om Det Stockholmske Blodbad kan karakteriseres som et brud
	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie• Eleven har viden om samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan fortælle om konflikter mellem magten i Danmark og Sverige i begyndelsen af 1500-tallet• Eleven kan gøre rede for årsager og konsekvenser af magtspillet mellem kongemagt og rigsråd i Sverige og Danmark i begyndelsen af middelalderen
Kildearbejde Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan formulere enkle historiske problemstillinger• Eleven har viden om kriterier for opstilling af enkle historiske problemstillinger	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan formulere relevante spørgsmål rettet mod forudsætninger, forløb og følger af Det Stockholmske Blodbad
	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan bruge kildekritiske begreber i arbejdet med historiske spor, medier og andre udtryksformer• Eleven har viden om kildekritiske begreber	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan demonstrere færdigheder i at anvende kilder til at få viden om Christian 2. og Det Stockholmske Blodbad• Eleven kan bruge de tilgængelige kilder til at belyse problemstillinger
Historiebrug Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan analysere brug og funktion af fortalt historie• Eleven har viden om særtræk	<ul style="list-style-type: none">• Eleven kan gøre rede for ophavssituationens og –mandens betydning for

og rum	ved fortalt historie	udarbejdelse af historie <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan give forklare, hvilken betydning fortællinger om Det Stockholmske Blodbad har i dansk og svensk historie
--------	----------------------	--

Opgave

Stikket af Det Stockholmske Blodbad

Læreren kopierer arket med de 8 billeder og 8 tilhørende tekster, som klippes fra hinanden.

I grupper

- sætter eleverne billederne sammen med de rigtige tekster.
- udarbejder eleverne tekster til billederne, som Christian 2. måske ville have formuleret dem.

Evaluering

Klassedrøftelse – en anden løsning

Hvad kunne der være sket på kort og på langt sigt, hvis Christian 2. ikke havde gennemtrunnet, at han blev arvekonge i Sverige og ikke havde gennemført Det Stockholmske Blodbad? Overvej f.eks.:

- Ville Christian 2. ikke være blevet afsat som konge?
- Ville unionen gå i opløsning alligevel?
- Ville Danmark, Norge og Sverige være én stat i dag?

[3. Stockholmske Blodbad og Christian 2 - spørgsmål til kilder]

Flere forsøg på at genoprette unionen

- Hvilke våben har landsknægtene?
- Hvordan kæmper soldaterne?
- Vurder kildens brugbarhed, hvis man vil vide, hvordan krige blev udkæmpet omkring 1500. Begrund.

[Blodbadet i Stockholm]

- Kilden er en gengivelse af det oprindelige billede, der blev fremstillet kort tid efter begivenheden. Hvis man vil vide, hvad der skete under Det Stockholmske Blodbad, hvor god er kilden så? Begrund din vurdering.
- Nævn eksempler på troværdige oplysninger, der kan udledes af kilden.
- Nævn eksempler på oplysninger fra kilden, som er tvivlsomme, mindre troværdige eller endda utroværdige.

En beskrivelse af blodbadet

- Hvem er ifølge kilden ansvarlig for blodbadet?
- Hvad var ifølge kilden motivet til blodbadet?
- Hvilket forhold har ophavsmanden (Olaus Petri) til personer, der var bøddler eller ofre i blodbadet?
- Hvilken betydning kan det have for kildens troværdighed?

[Christian 2. forklarer blodbadet]

- Hvad anklager kilden Sten Sture og hans tilhængere for?
- Hvorfor er "forbrydelsen" så alvorlig?
- Hvem har ifølge kilden taget initiativet til at retssagen og dommen?
- Hvilken rolle spiller Christian 2. selv ifølge kilden?
- Hvad ville ophavsmanden (Christian 2.) mon opnå med teksten?

Fyringen af Christian 2.

- Hvilke begrundelser bruger rigsrådet for at afsætte Christian 2.
- Hvad fortæller det om tiden, at Gud indgår i argumentationen?

[Billeder af to konger]

- Hvilke befolkningsgrupper er repræsenteret på maleriet af Gustav Vasa?
- Hvordan kan man se, folk er glade for Gustav Vasa?
- Det svenske flag kendes tilbage fra 1500-tallet. Men det blev først landets officielle flag i 1906. Hvorfor har ophavsmanden (kunstneren) mon placeret det svenske flag over Gustav Vasa?
- Billedet er malet i første halvdel af 1800-tallet. Er det en gengivelse af hvad der faktisk skete? Begrund.
- Hvilken holdning har ophavsmanden (kunstneren) til situationen og Gustav Vasa? Hvordan kan I se det?
- Se billedet af Christian 2., der sammen med dronning Elisabeth og deres børn forlader landet. Til venstre på kajen står adelsmændene. De ser tilfredse ud. Hvorfor?
- Til højre på kajen står borgerne. En del ser ud til at være kedede af det. Hvorfor?
- Billedet er malet i 1898. Er det en gengivelse af, hvad der faktisk skete? Begrund.
- Hvad på billedet mener I kan være mest realistisk? Hvorfor?

- Hvilken holdning har ophavsmanden (kunstneren) til situationen? Hvordan kan I se det?
- Sammenlign måden som Gustav Vasa og Christian 2. er fremstillet på. Hvordan ser man, at den ene er vinder, og den anden er taber?

[Var blodbadet ærkebiskoppens skyld?]

- Hvad er kildens begrundelse for, at man intet godt kunne forvente af Gustav Trolle?
- Kan kilden bruges som et bevis for, at det faktisk var Gustav Trolle, der var ansvarlig for Det Stockholmske Blodbad? Begrund.

[Christian 2. i fængsel]

- Hvem har kilden mest sympati med, Christian 2. eller Frederik 1.? Begrund.
- Hvilket indtryk giver kilden af, hvordan Christian 2. var fængslet på Sønderborg Slot?
- En myte fortæller, at Christian 2. var fængslet i et usselt tårnrum på Sønderborg Slot. Her gik han hvileløst rundt om et bord. Hvordan kan man se, at kunstneren i sit maleri er inspireret af denne myte?
- Hvordan kan finde ud af, om historien om Christian 2. og bordet er en myte eller faktisk var noget, der skete?

[Dansk historiebog fortæller om Christian 2.]

- Hvem var ifølge kilden ansvarlig for Det Stockholmske Blodbad?
- Hvad var ifølge kilden motivet til blodbadet?
- Hvilket indtryk giver kilden af Christian 2.?

[Svensk historiebog fortæller om Christian 2.]

- Hvilket indtryk giver kilden af Christian 2.? Giv eksempler.
- En kildes tendens er dens sympati eller antipati mod personer og deres handlinger. Karakteriser kildens tendens med brug af eksempler.
- Hvad betyder kildens tendens for dens brugbarhed til oplysninger om Det Stockholmske Blodbad?
- Hvad er ifølge kilden grunden til, at Kalmarunionen gik i opløsning efter Margrete 1.'s død?
- Hvad var ifølge kilden Christian 2.'s motiv til Det Stockholmske Blodbad?